

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

**A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK
A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN
AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM</i> C. MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNŐTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLLOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZISHELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаї Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ.....	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агросценко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	465
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE “SIGHT WORD” READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatolij: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	465
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Lívia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolett: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN

Nagy György

*Eszterházy Károly Egyetem Pedagógia Kar,
Comenius Campus, Reál Tudományok Intézete
nagy.gyorgy@uni-eszterhazy.hu*

Abstract

Education in the 21st century is unimaginable without the innovative application of technological developments. The way of cognition, understanding and learning affects the future applicability of knowledge, competences. In lower elementary schools, the environment-related content may be used most effectively when all senses are involved in the acquisition according to the content of the knowledge and it reaches the most efficient channel or combination of channels until logical processing.

Key words: *technological developments, environmental education, elementary school, all senses.*

Absztrakt

A XXI. század oktatása elképzelhetetlen a technológiai változások innovatív alkalmazása nélkül. A megismerés, megértés, rögzítés formája befolyásolja az ismeret későbbi alkalmazhatóságát, a kompetenciát. Az általános iskola alsó tagozatán, a környezettel kapcsolatos tartalmak akkor használhatóak fel a leghatékonyabban, ha a megszerzésükben minden érzékszerv részt vesz, és az ismeretek tartalmának megfelelően a leghatékonyabb csatornán, illetve a csatornák kombinációján jut el a logikai feldolgozásig. Ezért a digitális eszközök alkalmazásakor figyelembe kell vennünk a következő körülményeket: a technológiai eszközök hatékonyabbá tehetik a természetismeret tanítását, de az óra nem minden momentumában alkalmazhatóak hatékonyan; a társadalmi-gazdasági lehetőségek korlátozzák az alkalmazást; a kreatív pedagógus a veszélyes vagy költséges kölcsönhatásokat is képes digitális eszközök nélkül szemléltetni.

Kulcsszavak: *technológiai változások, elemi iskola oktatás, a természetismeret oktatása, érzékszervek bevonása.*

Bevezetés

A természettudományos ismeretek felhasználásának tudománya, az alkalmazás hatékonysága mindig mértéke volt a természettudományos oktatás minőségének. A XXI. század társadalmának fejlődése elképzelhetetlen természettudományos ismeretek nélkül. Az átadható ismeretek mennyiségének és minőségének a gyerekek életkori sajátosságai húznak határt. A társadalom részéről az igény megvan, hogy a megszerezhető ismeretek egyre bővüljenek, de sajnos az „aki sokat markol, keveset fog” elv érvényesül. A tanulók hosszú távon alkalmazható ismeretanyaga csökken, mivel nem kellő mélységű a tananyag rögzítése a gyors előrehaladás miatt, az alkalmazhatóságról nem is beszélve. A jelenleg elterjedt módszerek nem megfelelőek, a történelem során többször is paradigmaváltásra volt szükség a természettudományok oktatásának területén, módszertani megújítás vezetett az alkalmazható természettudományos ismeretek hatékony elsajátításához. Ilyen váltás volt a szemléltetés módszerének bevezetése Comeniustól, vagy a tanulók cselekedtetésére épülő reformpedagógia. A jövő a konstruktivista tanulás szervezése és a kooperatív technikáké, ezeket a módsze-

reket és technikákat kell szélesebb körben alkalmazni a hatékonyabb oktatás érdekében. A módszertani megújulással párhuzamosan megváltozott a technológiai környezet is, melynek változási sebessége jóval túlszárnyalta a módszertani újjászületés tempóját. Ahogy a könyvnyomtatás elterjedése gyökeres módon hatott az ismeretek széles körű terjedésére, végső soron az alkalmazott módszertanra, az infokommunikációs technológia (IKT) elterjedése is hasonlóan determinálja a hatékonyan alkalmazható didaktikai lehetőségeket. A hatékony nevelés és oktatás elképzelhetetlen az infokommunikációs technológia és az alkalmazott modern módszertan szerves egysége nélkül.

Problémafelvetés

„A digitalizáció nem választás kérdése, az viszont a mi döntésünk, hogy elszenvedői vagy aktív résztvevői legyünk a változásnak. A digitális jólét ugyanis azt jelenti, hogy [...] alkotóivá válunk a folyamatnak és az elkerülhetetlen változást tudatosan javunkra fordítjuk” (Mattheisen 2016). Ettől pontosabban nem lehet megfogalmazni annak a tétjét, milyen jövő vár a pedagógusokra és tanítványaikra. Ezt a jövőt meghatározza az, hogyan viszonyulunk a digitális technikákhoz, az infokommunikációs eszközök használatához az iskolákban a pedagógiai munkánk során. Milyen mértékben engedjük be a digitális technológiákat a tanórára, annak mely momentumában, és milyen mértékben használjuk azokat, ezek a döntések határozzák meg, hogy elszenvedői, vagy aktív résztvevői leszünk a folyamatoknak. Ez több körülménytől is függ. Többek között a pedagógusok és a tanulók digitális kompetenciájától, az infrastruktúrától, eszközellátottságtól, a tanítói-tanulói hajlandóságtól, és nem utolsósorban a tantárgy jellegétől, az óra típusától. Az interaktív táblák révén adóttak a lehetőségek, de jól teszünk-e a megismerési képességeknek, ha csak erre támaszkodunk? A környezetismeret tantárgy komplex módon közvetíti a társadalmi és a természeti ismereteket a tanulók felé, milyen szerephez juthatnak az IKT-eszközök ezen az órán? Erre keresem a választ munkámban.

Elméleti alapok

Az ismeretátadás folyamata egyidős az emberi civilizációval. Már az ősközösségi rendszerben az ismeretátadás formáját döntően meghatározta a környezet, ahol mindez történik, és azok az eszközök, melyek ebben segítenek. Az írástudás hiányában, az elméleti megismerés háttérbe szorult, és a fő szerepet a gyakorlati megismerés, ismeretátadás játszotta. A szóbeliség volt az egyetlen hordozó, és egyes kultúrákban ez nagyon sokáig

fennmaradt. „Amikor Afrikában meghal egy idős ember, egy könyvtár ég le” (Hampâté Bâ 1996) megfogalmazás érzékelteti ennek a máig tartó hatását. A nevelési-tanulási környezet maga a természet volt ebben a korban, mindent a helyén, a gyakorlatban ismertek meg a felnövő nemzedékek. Valószínűleg az ősember által készített barlangrajzok (az adatrögzítés személytől független első megjelenítése képirás formájában, lehetséges, hogy az ábrákon az állatok és a személyek elhelyezkedése egy kezdetleges vadászati taktikát rejtett), és az általuk használt rítusok, táncok is kiegészítették ezt a tudást (gondoljunk itt a tipikus mozgások gyakorlására, melyek a vadászatban elengedhetetlenek voltak). A nomád életmódot folytató törzsek ősközösségi rendszerét felváltó, helyhez kötött, állandó életteret biztosító rendszer közötti átmenet ok-okozati összefüggése még ma sem teljesen ismert. A növekvő népszaporulat és népsűrűség, a kiszámítható termés és élelem lehetősége, a megjelenő termékfelesleg, annak tárolási lehetősége, kevesebb szabadidő, bonyolultabb szerszámok és előállításuk mind-mind hozzájárult ehhez az átmenethez (Kertész 1991). Közben az írásbeliség is jelentős változáson ment keresztül, magát a határvonalat az őskor és az ókor között az írásbeliség kialakulása húzza meg (első ékírással készült írásos emlékek), ami Kr.e. 3500 tájára tehető. Ekkor alakulnak ki az első civilizációk Mezopotámiában, majd később Egyiptomban, Indiában és további államokban. Az írásbeliség változása többlépcsős folyamat, míg eljut a képirástól a fogalomíráson, szóíráson és szótagíráson keresztül a betűírásig, melyet a föníciaiak alakították ki az egyiptomi írás szó- és szótagíró változatából Kr.e. több mint ezer esztendővel, s ők terjesztették el a Földközi-tenger egész partvidékén (Keszler 2019).

A nevelés első intézményeit ezek az ókori társadalmak hozták létre. Itt már elválasztották a nevelési folyamatot a társadalom fennmaradását szolgáló egyéb folyamatoktól. A neveléshez, oktatáshoz szükséges személyek rétege is lassan kialakul, és születőben vannak az első pedagógiai elméletek a filozófiai rendszerek hajtásaiként. A nevelés módszertana is kialakulóban van, ami olyan eljárások összessége, melyeket a pedagógiai gyakorlatban hatékonyan használhatnak (Nahalka 2002).

Az írott információforrásoknak, könyveknek, kódexeknek óriási szerep jut. Ezek az elsődleges források, és interpretálóik a tanítók, rajtuk keresztül jut el az ismeret a tanulókhoz, úgy is fogalmazhatunk, hogy ez a könyvek és a szóbeli közlés pedagógiája. Maga az írásbeliség formája határozta meg ezt a módszertant, a kevés könyv, a költséges másolatok készítése nem tette lehetővé, hogy széles körben elterjedjenek az ismeretek, ezért

a kevés könyv a tanítókon keresztül többszörösítette jelenlétét a nevelési, oktatási folyamatban. Míg az ezt megelőző korban az induktív ismeretszerzés volt döntő, most főleg a deduktív megismerés kap szerepet. Azonban a változás kézzel fogható, az ösközösségi rendszer cselekvést utánzó ismeretszerzésétől eljutottunk a természettől elválasztott, csupán az emberek által közvetített ismeretig. Ebben döntő szerepet játszott az írásbeliség, az írott ismeretek megjelenése, az ismeretet a kódexekben, könyvekben halmozták fel, ezt közvetítette a pedagógus. Ebből a korból a legnagyobb örökség a memoriter. Az ismeretek önálló, saját kútfőből származó pontos visszaadása ma is fontos szerepet játszik, azonban ha nem tesszük mellé azt, hogy miért van rá szükség, és nem értjük meg tartalmát, felesleges és elavult, a tanulóink ellenállását kiváltó módszerek tűnik ezek megtanítása. Sőt, sajnós a tudás tiszteletének a csökkenése is negatív eredménye lehet a helytelenül alkalmazott módszerek. Ebből a korból származtathatjuk a tényekből, szabályokból kiinduló érvelést, bizonyítást – a deduktív módszert. A pedagógusok elismertsége, tekintélye, megbecsülése is ebből a korból származik, ami sajnós mára jelentősen csökkent.

A következő mérföldkő az ismeretek elterjedésében a könyvnyomtatás feltalálása volt. A tömeges könyvsokszorosítás Johannes Gutenberg nevéhez fűződik, találmánya, a mozgatható nyomóelemes nyomtatás 1453-ban jelent meg. Ez a többszörösítési eljárás paradigmaváltást hozott az ismeretek terjedésében, áramlásában. Visszafordíthatatlan folyamatokat indított el a társadalom (reformáció), a termelés (tudomány) területén. A társadalomban előidézett hatásai miatt bizonyára volt közvetett szerepe az újabb pedagógiai elméletrendszer megszületésében, mely Comenius Amos János nevéhez fűződik, és majd 200 évvel később jelenik meg. Ennek a tanulásfelfogásnak a szemléltetés képezte az alapját. A pedagógus már nem azért van az ismeret és a tanuló között, hogy ő „többszörösítse, reprodukálja” azt a tanuló számára, a feladata a világ bemutatása élőben, elérhetővé tétele minden érzékszerv számára. „Az egyes dolgokat úgy tárjuk elé, hogy egyiket a másik kapcsán értse meg, adott módszerek szerint, minden biztonsággal és tapasztalatok alapján fogjon fel” írja *Nagy oktatástan* című művében (Comenius 1896). Comenius arra is kínál megoldást, ha a környezetünk adott része fizikai úton nem érhető el. Sárospataki tartózkodása alatt (1650–1654), megírja *Orbis sensualium Pictus* könyvét (A látható világ képekben). A könyv vizuális úton történő tényanyaggyűjtésre, a képi világ feldolgozásán keresztüli ismeretszerzésre ad lehetőséget. Ebből a tanulás szervezési módszerből is nagyon sok elemet használunk ma is. A

szemléltetés módszerét, a megismerési folyamatba történő legtöbb érzékszerv bevonását, az illusztrált tankönyvek használatát.

A következő nagyobb pedagógiai rendszer a cselekvés pedagógiája (XX. sz. eleje). A reformpedagógia széles körű elterjedésével került a középpontba a gyermeki cselekvés, és vele együtt lehetőség a kísérletezésre. Lehetőséget kapott a tanuló, hogy passzív befogadóból aktív szereplője legyen az eseményeknek. „az a tanuló, aki ül és nézi vagy hallgatja, amit a tanító bemutat vagy előad, nem tanulja meg a jelenségeket megfigyelni... a vizsgálatokat önállóan végezni, a hibákat önállóan megtalálni... önállóan, tapogatózva megkeresni a helyes, a tökéletes munkamódszert és kifejezési módot: ez a nevelés, ez a képzés!” (Key 1976). A szemléltetés pedagógiájához viszonyított változást több tényező is indukálta. A technikai eszközök fejlődésével új képességek kialakítására volt szükség, ezek kialakításához már kevésnek bizonyultak az ingerek, melyeket a szemléltetés pedagógiája adott, kell a személyes tapasztalat, melyet csak cselekvés útján sajátíthat el a tanuló. Az eszközellátottság is fejlődött, a szemléltető eszközök, kísérleti berendezések egyre elérhetőbbek lettek és lehetőséget adtak a tanulói kísérletek elvégzésére. Az ismeretek egyre szélesebb sávban, és egyre nagyobb töménységben érik a tanulókat. Jelentősen módosult a pedagógus szerepköre is. A főszereplőből, aki levezényelte a megfigyeléseket, segített azok elvégzésében, elemzésében, most dramaturg és rendező lett, már nem ő játssza a főszerepet, de ő írja és rendezi a darabot. Az ismeretszerzés folyamatának a tanuló aktív részesévé válik, csak úgy válnak belsővé az ismeretek, ha az értelmi feldolgozás tapasztalaton, cselekvésen alapul. Piaget is ezen a véleményen van, miszerint minden értelmi művelet előbb cselekvésként létezik, csak azután válik belsővé (Piaget 1970). Háromszáz évvel előtte már hasonlóan fogalmazott Comenius is: „A tudomány igazsága és biztonsága csakis az érzékszervek tanúságán nyugszik. A dolgok ugyanis legtöbbször közvetlenül az érzékszervekbe vésődnek be és végre az érzékszervek útján az értelembé” (Comenius 1896). Ennek a módszernek köszönhetjük a tanulók által elvégzett feladatokat, gyakorlati munkákat, a kompetenciájuk fejlődését, a gyakorlati alkalmazás hatékonyságának növelését.

A három jól elkülönülő didaktikát bővebben Hans Aebli elemzi *Lélektani didaktika. Piaget lélektanának didaktikai alkalmazása* címen magyarul is megjelent művében (Aebli 1951). Piaget munkatársaként az oktatás terén felhasználhatóvá szerette volna tenni Piaget elméleti eredményeit. Ehhez a három didaktikához illeszthető hozzá a konstruktivista tanulásszemlélet, mint negyedik didaktika (Nahalka 2002). Ez a szemlé-

let azt vallja, hogy a megszerzett ismeret nagymértékben függ a befogadó személytől, nem csupán a környezetből származó ismeretanyag egyszerű lenyomata, ezért szubjektív. Az ismeretek halmozása pedig nem csupán a meglévő ismeretek bővítése, hanem az új ismeretek tudatban történő átalakulása. Anélkül, hogy mélyebben tanulmányoznánk a konstruktivizmust és irányzatait, elmondható, hogy a megismerési folyamatban a teljes igazságot a környezetről soha sem tudhatjuk meg, mindig a meglévő tudásunk alapján ítéljük meg azokat. Ez azt jelenti, hogy ahhoz, hogy minél közelebb kerüljünk a valósághoz, annál több valós ismeretre van szükségünk, melyeket a legtöbb érzékszervünkkel, illetve ezek felbontóképességének növelésére szolgáló berendezésekkel érhetjük el. Ezekből az ismeretekből és az addig megszerzettekből jön létre az új ismeret, melyet a tanuló saját maga épít fel, konstruál meg, és a pedagógus feladata az, hogy ellenőrizze, ez mennyire közelít az általa ismert valósághoz. Az már más kérdés, hogy a tanuló a sokféle külső ismeret közül melyeket tud könnyen a rendszer részeivé tenni, és melyek azok, melyek képesek az egész rendszert „lerombolni”. Természetesen a pedagógusnak sokkal több valós ismerettel kell rendelkeznie, hogy felismerje a tévutakat, és a helyes útra tudja terelni a tanuló gondolkodásmódját és ismeretanyagát. Ennek a tanulásmódotnak a gondolkodásmódra van óriási hatása. A régi és új ismeretek kombinálásának műveletei már maguk is probléma elé állítják a tanulókat. Azonban az igazi kihívás az, ha az adaptált, megértett ismeretet valamely külső, életszerű problémával kapcsolatban kell alkalmazni. Itt válik el, mennyire alkalmazható, hasznos a birtokolt tudás.

Elemzés

Az elméleti alapok ismeretének tükrében vizsgáljuk meg, hogy az infokommunikációs eszközök alkalmazása milyen mértékben segítheti a környezetismereti nevelést és oktatást az általános iskolák 1–4. osztályaiban. Az alacsony óraszám ellenére ez a tantárgy alapozza meg a természettudományos tantárgyakat, műveltséget, érdeklődést, motivációt, ami sajnos az utóbbi időben jelentősen csökkent (ennek egyik következménye például a kevés fizikatanár). Az órátípustól (új anyag feldolgozó, ellenőrző, összefoglaló-rendszerező, gyakorlati óra) és az óra felépítésétől (klasszikus Nagy László-féle (Nagy 1972)) vagy a konstruktivista – Ráhangolódás-Jelentésteremtés-Reflektálás (RJR) órátípustól függően az IKT alkalmazása eltérő hatékonyságú lehet. Sajnos terjedelmi okok miatt nincs lehetőség minden órátípus és óramodell momentumainak elemzésére. Ezért közülük kettőt emelek ki, melyek eseté-

ben vitatható az IKT hatékony alkalmazása. Az egyik a motiváció, a másik a tényanyaggyűjtés (az új ismeretek megszerzése).

A motiváció a tanórák egyik legfontosabb momentuma, legyen az óra a klasszikus formában felépítve, vagy az RJR-órátípus szerint összeállítva. Az egyik célja a figyelem, a belső kíváncsiság (intrinsic) felkeltése, a másik annak az óra teljes egészében történő fenntartása. A figyelem felkeltésének érdekében végzett motiváció rövid (3–5 perc). A rövid idő miatt hatékonyan kell lennie, és el kell vezetnie a tanulókat az óra témájához, célkitűzéséhez. Az alkalmazott módszerek nagyon széles skálán mozognak. A leghatékonyabbak azok, amelyek a lehető legtöbb érzékszervet bevonják a folyamatba. Motiváló az élő bemutatás (az új anyag témája a helyszínen van, ez lehet tárgy, növény, állat, személy stb.), illetve a látványos kísérlet (kölcsonhatás), varázsdoboz (ebben van az óra témája), váratlan esemény (pl. betoppan a tanterembe egy tűzoltó), de lehet báb-, dráma- vagy szerepjáték, gyorsolvasási gyakorlat, keresztretjtvény, hang, vagy fényeffektus, audio- vagy videóbejátszás, vers vagy prózarészlet, dal vagy mondóka stb. Amint látjuk, a digitális technológiák alkalmazása a hatékonyabb módszereknél nem lehetséges, mert kizárja a lehető legtöbb érzékszerv bevonását, azonban ott, ahol csak a látás, illetve a hallás utáni érzékelés szükséges, hatékonyan alkalmazható. Problémát okozhat az, hogy motiváció közben magára az eszközre figyelnek a tanulók és nem a közvetített tartalomra, vagy az eszköz megismerése és hosszabb alkalmazása után elveszíti a gyerekek érdeklődését, az megszokott lesz.

A másik ilyen momentum az új ismeretek nyújtása, megszerzése. Az óra legfontosabb része, erre épül az új ismeret elsajátítása. Az elméleti alapozióból jól kivehető, hogy minden érzékszerv bevonását igényli a folyamat, több irányú interakciókra van szükség a tanulók és az ismeretforrás között. Az IKT-eszközök használata azon kívül, hogy kizárja a szaglást, ízlelést, tapintást és mozgáskoordinációt (pl. az egyensúly érzékeltetése), elvonhatja a figyelmet a tartalomról, illetve megszokottá válva unalmassá teszi az órát. Az ismeretszerzésben alkalmazott kis- és nagymozgások kivitelezésére sem alkalmas, amely fejleszti a finommotorikát és a biztonságos eszközhasználatot. Ezenkívül a pedagógus problémamegoldó képességeit is leépíti, mivel mindent kész, digitális tananyag formában megad. A pedagógust nem ösztönzi alternatív megoldások keresésére (pl. vákuumszivattyú helyett fecskendő, Magdeburgi félgömb helyett vizespohár, szélcsatorna helyett szívószál), melyek a tanuló számára alkalmazhatóbbá tehetik az ismereteket, és kapcsolatot létesítenek a mindennapi élettel. Természetesen

vannak olyan esetek, amikor az IKT technológiák alkalmazása megkönnyítheti az ismeretszerzést, amikor más módon ezt nem tehetjük meg (pl. régi mesterségek munkafolyamatainak bemutatása, veszélyes kölcsönhatások szemléltetése, természeti jelenségek vizsgálata). Ezenkívül az érzékszerveink véges felbontóképességét is javíthatják. Ennek jó példája a ma már mindenki számára elérhető okostelefon, mely ott lapul nagyon sok kisiskolás táskájában. Az ezekkel készített nagyítások, hangfelvételek, pillanat- vagy folyamatos képfelvételek lehetőséget biztosítanak a jelenségek pontosabb megfigyelésére, mélyebb megértésére. Továbbá az elérhető applikációk, pl. iránytű, csillagterkép, műhorizont, vízszintjelző is alkalmazható a tanulási folyamatban.

Konklúzió

1. A hatékony ismeretszerzéshez a lehető legtöbb érzékszerv bevonása szükséges.
2. Az IKT jelenlegi fejlettsége mellett nem képes minden érzékszerv bevonására.
3. A környezetismeret-órák esetében a motivációt és az új ismeretek megszerzését csak egyes esetekben teszik hatékonyabbá az IKT-eszközök.
4. Az IKT alkalmas jelenségek pontosabb megfigyelésére, így a mélyebb megértésére, a tanulás folyamatának támogatására.

Hivatkozott irodalom

- Aebli, H. (1951): *Lélektani Didaktika. Piaget lélektanának didaktikai alkalmazása*. Budapest, OPKM dokumentum.
- Comenius, J. Á. (1896): *Nagy Oktatástan*. (ford. Dezső Lajos). Sárospatak, Kiadta Steinfeld Jenő.
- Hampâté Bâ, A. szavai. In. *Kreatív sokszínűség. A Kultúra és Fejlődés Világbizottságának jelentése*. Unesco Bizottság, 1996. Budapest, Osiris Kiadó.
- Kertész I. (1991): *Az ősközösség kora és az ókori keleti társadalmak*. Budapest, IKVA Kiadó.
- Keszler B. *Írás, helyesírás*.
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelvhasznalat-kerdesei-383D/iras-helyesiras-keszler-borbala-39A8/>. Letöltve 2019. 02. 01.
- Key, E. (1976): *A gyermek évszázada*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Nahalka I. (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben: Konstruktivizmus és pedagógia*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

Nagy L. (1972): Didaktika gyermekfejlődési alapon. In. *Nagy László válogatott pedagógiai művei*. Budapest, Tankönyvkiadó.

Piaget, J. (1970): *Válogatott tanulmányok*. Budapest, Gondolat.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.